

Hvor gammel er Gomsrudveien?

- noen funderinger og noe fakta

Sandsvær kommunestyre ba i august 1870 kommunen foreta nødvendige endringer av veien fra Sandsvær og inn til Kongsberg. I april 1871 utarbeidet Artilleriløytnant Krag forslag til utbedringer og omlegging av «Veien til Sandsvær» på strekningen fra Gamlebrubakken og veien på østsiden av Lågen ut til bygrensa mot Laugerudmoen. Veien skulle gjøres tidsmessig, og ikke ha stigning mere enn 1:15. og veibredde på 6 alen (3,6 m).

«Den Vei, som på Laagens Østside fører fra Gamlebroen til Sandsver, er som bekjent fra gammel Tid i saadan Forfatning, at den er besværlig at befare, fornemmelig fordi den er meget bakket med Stigningforholde, der vanskeliggjøre baade Færdselen og Vedligeholdesen, og til dels ogsaa fordi den er anlagt saa smal paa længere Strækninger, at der ofte kan være vanskeligt for Veifarende at komme hinanden forbi med sædvanlige Kjøreredskaber..»

Når kunne «fra gammel Tid» være i 1874?

Tidsvinduet som var i 1874 ville vel «i gammel Tid» begrense seg til tiden for byens eksistens, eller ca. 250 år.

Hvordan var det før 1624?

Området hvor byen senere kom, var det på slutten av 1590-tallet kommet opp sagbruk i de to nedre Kongsbergfossene, disse var oppgangssager bygget av grosvoldbønder med Kongens godkjennelse. Gården Grosvold hadde da utmarka si over Gamlegrendsåsen og til østsiden av Lågen, og strekte seg fra Kloppfoss i syd og til Nybrufossen i nord. I et rettsdokument fra 1616 beskrives dette området som «Numedals øde skoger».

I hvor stor grad bøndene i Grosvoldkroken hadde setre eller beitemark på vestsiden av Gamlegrendsåsen er uvisst.

Hvordan var det syd for «Numedals øde skoger»? På østsiden av Lågen og sydover var det Laugerud som kom først og deretter nabogården Rud. Styrstuen som lå øde på 1600-tallet, var nabo med Rud-gårdene.

I samme området har det vært enda en gård som lå øde i 1624. I en opptegnelse over eiendommer under Tislegård gjort i 1638. er ødegården Gomsrud ført opp. Gomsrud er ikke med under «Hæidingstada kirkia» i Biskop Eysteins Røde Jordebok (oversikt over Oslo Bispedømmes eiendommer) fra 1398. Grosvold (Gratzuallum), Laugerud (Lagha rudi) og Rud (Rudinu) er med.

De fleste-rud gårdene ble ryddet i høymiddelalderen på 1200-tallet. Disse gårdene var ofte små og hadde lav status. Gomsrud var en-rud gård lik Laugerud og Rud.

Om Gomsrud ble lagt øde etter svartedauden i 1350, eller om det var endringer i klimaet som var årsaken, så har gården sannsynlig blitt folketom før 1400. Hadde det vært bosetting på gården i 1398 og vært helt eller delvis i Oslo bispedømmes eie, så hadde den kommet i den «Røde boka».

På tidlig 1300-tall var Gomsrud nabo med «Numedals øde skoger» i nord, og med Laugerud og Rud ca. 5 km unna i syd. Så sent som på 1950-tallet var det fortsatt tydelige spor etter et veifar som gikk sydoover, så kommunikasjonen gården har hatt med omverden har åpenbart vært til de to nabogårdene i syd.

Her gikk også bygdeveien fra Sandsvær forbi på vei ned mot det siste sundstedet før Numedal. Fergestedet fra Laugerud over til Sunnegrenda ga sandsværbøndene forbindelse til Hedenstad og vestsida av Lågen. Fergeforbindelsen bidro nok til at en ny bygdevei fra Laugerud og nordover forbi Gomsrud og gjennom «Numedals øde skoger» ikke var på agendaen på den tida. Gamlebrua kom i 1628, men dårlig vei nordover var muligens årsaken til at ferga ikke ble overflødig før i 1838 da den ble lagt ned.

Om datidens sandsværsbønder hadde behov for å reise mot Eiker, gikk trolig turen over Krekling og Fiskum.

1624 og ny tid

Slik var det vel fram til bergdrift og bybebyggelse begynte å ta form «nord i skogen». Da vokste det fram et marked som bøndene fra Sandsvær kom til å ta del i enten de ville eller ikke. Det var både markedsmulighet og leveringsplikt. Dette sammen med sagdriften i Kongsberg presset nok fram av en veiløsning på østsiden av Lågen.

Det er lite trolig at veien som ble ført nordover var en forlengelse av gårdsveien til Gomsrud, men at traséen som vises på Zeiners kart fra 1746 ble opparbeidet i sammenheng med byens framvekst.

Nord for Gomsrud var terrenget ulendt og sperret av et bratt bergparti som stupte rett i Lågen. Dette partiet ble gjort farbart ved å legge en veitrasé gjennom en liten skjæring oppe i fjellskråningen. Når dette ble gjort er uvisst, men det var nok dette grepet som åpnet for vei nordover på østsiden av Lågen. Denne kneika ble først hetende «Evjukleven», så «Gomsrud Kleven» og til sist het den «Kleiva» helt fram til ny E134 kom.

«Kleiva» ble utbedret i 1875. Da ble veien rettet ut ved å lage en ny fjellskjæring og kneika forsvant. Bildet til høyre er fra første halvdel av 1950-årene, og slik var veien gjennom Kleiva til midten på 60-tallet.

Traséen til venstre gikk over Kneika før 1875 - Foto H Torkildsen

Parti fra Gomsrud.
Ereket B. Wilroy, Høingsberg

Gomsrudbrua tidlig 1900

Den neste hindringen på veien nordover inn mot byen var Mysing evja, senere Gomsrudevja. Evja gikk langt innover, og her ble det bygd bru. Rett syd for Gomsrudbrua var det i sin tid plan om å sette opp veibom, men det ble med planen.

Brua forsvant ved modernisering av veien på 1970-tallet

Arbeidet som startet i 1874 omfattet både utbedring av veibredde så vel som bakkestigning. Resultatet av arbeidet med stigningskravet på 1:15 er godt synlig på toppen av Evjubakken. Bildet til høyre viser gravearbeidet som måtte til for å få bort kneika på toppen av bakken.

1875 var dette Evjubakken, bakken fikk senere navnet «Hallingbakken»

Kan svaret ligge her?

Fra starten var dette veien til Styrstuens skoger – deretter, «Veij fra Sandsværd» i 1797– så i 1884 Gamlegrenda – og fra 1904 Gomsrudveien. I dag strekker Gomsrudveien seg fra Sildetomta til Rudsmoen, og med Gamle Gomsrudvei som ei sidegate.

Landsloven 1284

Landvei (þjóðvegr) skulle være slik den var fra «gammel tid», og det var straffbart å gjøre skade på den. Þjóðvegr skulle være ryddet i 8 alens bredde (ca. 4 m). Bøndene hadde plikt til vedlikehold.

Etter gjennomgang av normene for veibygging fra 1284 og perioden 1650 og fram til 1851, har kravet til veibredde hele tiden vært større enn 3,6 m .

Det er et unntak. Etter 1851-normen kunne veibredden helt unntaksvis være ned til 2,5 m, men Gomsrudveien var i 1874 langt eldre enn fra 1851.

Formannskapetets vedtak i 1874 om å utbedre «Veien til Sandsværd» til 3,6 m bredde (norm til bygdevei i 1870 var 3,75 m) tilsier at veibredden historisk ikke har møtt kravet til bygdevei.

Jeg mener at dette viser «Veien til Sandsværd» opprinnelig ikke var bygget etter noen av de historiske normene for det som ble definert som «bygdevei». Det tyder på at veien i sin tid var bygget som en privat vei og ikke som almen bygdevei.

At veien innledningsvis ble kalt «veien til Styrstuen», kan bety at Ove Gedde har hatt en finger med i veiprojektet. I skattematrikkelen fra 1647 står det at ødegården Styrstuen sammen med «Tidzelle sauger» brukes av Ove Gedde. Admiralen hadde både skog og sag.

Ble Gomsrudveien bygd som en privat tømmervei for Ove Gedde på 1630-tallet?